

AZ OSZTRÁK FERTŐ-TÓ A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁN.

Írta: Koenig Ottó (Wien).

A háború alatt a Fertő-tó osztrák szakasza sok esztendőn át védelem nélkül maradt, mert senkinek sem volt ideje és lehetősége, hogy a természetvédelmi határozatokkal törődjék, és a védterület őrzéséről gondoskodják. Mosonbánfalva (Apetlon) melletti sziken („Seewinkel”), ahol az egykor híres gulipán fészkelő helyek voltak, baraktábor keletkezett, a nyugati parton több tüzéségi és légvédelmi gyakorlóhelyet rendeztek be. Továbbá a tavat a délkeleti „falba” vonták be a németek erődítésekkel. A háború itt is átviharzott és végül ráadásnak jöttek a tojásgyűjtők, kocavadászok és olyanok, akik pusztá kedvtelésből felgyújtották a nádaszt.

Ezek után a madártani igényeket igen le kellett szállítani. A keleti parton az 1946 júniusában végzett megfigyelő utak eredményei valóban szomorúak voltak. Mosonbánfalva mellett a Hosszú-tavon még sok küszvágócsér (*Sterna h. hirundo* L.) és dankasirály (*Larus r. ridibundus* L.) kergeződött, de telepeiket kifosztották. 37 csérfészék közül csak egyben találtam egyellen tojást, annál több emberi lábnyomot, és szétört tojáshéjat az iszapban. De gulipánt (*Recurvirostra a. avosetta* L.) sem itt, sem az Ilmic melletti tóban nem találtam. Az egyedüli örvendetes jelenség volt, hogy a tó partján, Pátfalu (Podersdorf) és Ilmic közt, több nagy-kócsag (*Egretta a. alba* L.) halászgatott. Valószínűleg a nyugati parton lévő telepükről jöttek ide, ahol valóban megtaláltam mindhárom nagy gémünk által lakott telepet. Leggyakoribb természetesen a vörösgém (*Ardea p. purpurea* L.) volt, melynek 30—40 fészket állapíthattam meg, míg a nagy-kócsag 7 és a szürkegém 3—4 párban fészkelte. A telep megközelíthetlenségének köszönhető, hogy zavartalan maradt. Égetett nyomok mutatták, hogy már a letojás után mintegy 100 m-re ezeket is megközelítette a tűzhalál veszedelme. Állatlélektani szempontból érdekes, hogy ezek az annyira félénk madarak fészkeiket nem hagyták el ennek ellenére sem véglegesen. Ahol a nád leégett, mindenütt elszenesedett guvat (*Rallus a. aquaticus* L.) fészkeket és itt-ott pészmapatkány-dögöket találtam. A bölömbika (*Botaurus s. stellaris* L.) és a pocgém (*Ixobrychus m. minutus* L.) állománya a rendesnek mutatkozott. A Vulka-patak környékén a bölömbika fészket négy tojással találtam. Kanalasgémeket (*Platalea l. leucorodia* L.) sehol se lehetett látni. A kismadárélet az előző évekhez viszonyítva változatlanul a régi maradt, még az 1939/40-es és 1940/41-es rendkívül szigorú telek folyamán teljesen kipusztult barkócsinege (*Panurus biarmicus*) állomány is újra rendbe jött.

A Vulka-patak, mely azelőtt a tó nyílt vizébe ömlött, most, mert teljesen eliszaposodott és a növényzet torkolatát mindenütt benőtte, egyenest a nádasba folyik, ami természetesen az élettér megváltozását jelenti. Pocgémek és guvatok most a partmenti nádban található inkább, míg a valódi tóvízhez közelebbi nádas ma kiszáradt, és ezért kevés énekesmadár telepedett meg benne.

Tehát az 1946-os megfigyelések a pusztai madarak katasztrófális helyzetét mutatták, míg a nádi madarak, eltekintve egyes élettér-változásoktól, változatlan állományban megmaradtak, sőt a kócsagok, úgylátszik, meg is szaporodtak. Fellevésemet 1947-ben sikerült tökéletesen bebizonyítanom. A tavasz és nyár folyamán a wilhelminenbergi Biológiai Állomás munkatársaival négy nagy gémtelpeket fedeztünk fel, melyeknek közelebbi helyzetét természetvédelmi érdekből nem akarom megadni. Egyiket kizárólag szürke-

gémek és nagy-kócsagok lakják. A legnagyobb telep annyira a nád szélén állott, hogy mindjárt a költési idő elején két külföldi suhanc csónakról elpusztította. Két vasárnap folyamán csaknem minden tojást kiraboltak, de a tojások már annyira kötöttak voltak, hogy azokat meg nem eheték. A halászoktól megtudtam, hogy a lakosok a faluban el is dobálták a tojásokat. A kár óriási volt. A telepet közvetlen a kifosztás előtt, és közvetlen mindkét kifosztás után meglátogattam. A telepen kb. 100 vörösgém, 40 nagy-kócsag és 1—2 szürkegém költött. Míg a kócsagok valamivel keletebbre húzódtak, a vörösgémek nyugatabbra létesítettek újabb telepet. Itt több mint száz vörösgém és 4—5 nagy-kócsag pár fészkel. A fiókák későn repültek ki, egyesek csak szeptember végén. Az elpusztított telepen csak négy vörösgém-fészek maradt épségben.

A negyedik telep, amely nem messze a késői nagy teleptől feküdt, kb. 15—20 vörösgém-, négy szürkegém- és egy nagykócsag-fészekből állott. Alig 50 m-re tőle a barnarétiheja (*Circus ae. aeruginosus* L.) nevelte fel fiait. Ebben a térségben valódi érintetlen madárparadicsomra akadtam. A dús táplálékmenyiség által olyan tömege él itt a madaraknak, amelyet csak a trópusok alatt lehet elképzelni. Szárcsák (*Fulica a. atra* L.), búbos és feketenyakú vöcskők (*Podiceps cristatus*, *P. nigricollis*), nyárilúd (*Anser anser* L.) és tőkésréce (*Anas p. platyrhyncha* L.) nagy számban fészkel. A nádban ezenkívül sok a kisvízi csibe (*Porzana parva* Scop), pocgém (*Ixobrychus minutus*), nádirigó, cserregő és foltos nádiposzáta (*Acrocephalus a. arundinaceus* L., *A. s. scirpaceus* Herm., *A. schoenobaenus* L.). A náditücsökmadár (*Locustella l. luscinioides* Savi) is gyakran bizonyult, sőt legnagyobb örömmre különösen nagy volt a költő barkóscinkék és fülemilesíték (*Luscinola m. melanopogon* Temm.) párok száma.

Sajnos, csak nyár végén, amikor a fiatalok már repültek, sikerült a kanalasgémek 15—20 fészekből álló telepére reá bukkanni. Bakcsók (*Nycticorax n. nycticorax* L.) is valahol a közelben fészkelhettek, mert egész nyáron át hallottuk a hangjukat, és a Nezsider melletti tocsogókban szeptemberben sok fiatal mutatkozott. Telepük hollétét már sejtem, de be is kell bizonyítanom.

Befejezésül csak annyit, hogy a Fertő madárvilága korántsem tekinthető elpusztultnak, hiszen legbecsesebb tagja, a nemes kócsag még növekedő számban is költ. Szeptemberben Nezsider előtt egyízben 17 darabot láttam együtt halászatni. Ha újabb zaklatások nem érik, sikerül Európa ezt a legnyugatibb sztyepp-tavát becses orniszával együtt megőriznünk.

1948-ban hatalmas kanalasgém-telepre bukkantam legalább 100 fészekkel. Nagy kócsagokat látok, de fészküket még nem sikerült megtalálnom. Vörös és szürke gém a régi mennyiségben. Igen szép vegyes gém-telepet is találtam.

ORNITHOLOGISCHE NACHKRIEGSBEOBACHTUNGEN AM NEUSIEDLERSEE

von Otto Koenig (Wien)

Lange Jahre hindurch war der Neusiedlersee während des Krieges ohne Schutz, denn niemand hatte Zeit und Möglichkeit, sich um die Schutzbestimmungen zu kümmern oder gar die wenigen Naturschutzgebiete zu überwachen. Im Seewinkel bei Apetlon waren unweit der wertvollsten

АQUILA TOM. LI-LIV, 1946

TAB. XI.

Nagykócsag. — Большая белая цапля. — Silberreiher.

Fertőtó. — Озеро Фертэ, 1946. — Neuseidlersee, 1946.

Photo: O. Koenig.

Säbelschnäblerbrutplätze Barackenlager entstanden, am Westufer hatte man mehrere Artillerie- und Flakschiessplätze errichtet. Dann wurde der See noch in die Befestigungsanlagen des Südostwalles einbezogen, der Krieg brauste darüber hin und zu guter Letzt kamen noch Eiersammler, Aasjäger und Menschen, die aus reinem Spass die riesigen Rohrwälder in Brand steckten.

Nach all diesen Geschehnissen musste man seine ornithologischen Hoffnungen eigentlich recht niedrig schrauben. Am Ostufer waren die Ergebnisse einiger Beobachtungsfahrten im Juni 1946 auch trübe genug. Auf der Langen Lacke bei Apetlon trieben sich wohl sehr viele Flußseeschwalben (*Sterna hirundo*) und Lachmöwen (*Larus ridibundus*) herum, die Brutkolonien waren durchwegs ausgeplündert. In 37 Seeschwalbennestern fand ich nur ein einziges Ei, dafür aber im nahen Schlamm sehr viele menschliche Fussabdrücke und da und dort einige Schalenreste. Säbelschnäbler (*Recurvirostra avosetta*) bekam ich weder hier noch am Illmitzer Zicksee zu sehen.

Das einzig Erfreuliche waren am Seeufer zwischen Podersdorf und Illmitz nicht selten fischende Silberreiher (*Egretta alba*). Sie stammten wahrscheinlich aus Brutkolonien am Westufer. Tatsächlich fand ich hier auch eine von allen drei grossen Reiherarten besiedelte Kolonie. Die Majorität hatten natürlich die Purpurreiher (*Ardea purpurea*). Es waren etwa 30 bis 40 Horste dieser Art festzustellen, während nur 7 Silberreiher- und 3 oder 4 Graureiherpaare horsteten. Die Kolonie entwickelte sich dank ihrer unzugänglichen Lage völlig ungestört. Allerdings zeigten Brandflächen, dass zu einer Zeit, wo schon Eier in den Horsten gelegen hatten, die Gefahr des Flammentodes bis auf kanpp 100 m herangerückt war. Vom tierpsychologischen Standpunkt aus ist sehr interessant, dass die sonst so scheuen Vögel ihre Horste nicht endgültig verlassen hatten.

Wo das Rohr abgebrannt war, fand ich überall verkohlte Nester der Wasserralle (*Rallus aquaticus*) und da und dort auch Leichen von Bisamratten (*Fiber zibethicus*). Die Bestände an Grossen- und kleinen Rohrdommeln schienen normal. Ich fand auch im Gebiet der Wulka einen Horst von *Botaurus stellaris* mit 4 Eiern. Löffler (*Platalea leucorodia*) waren nirgends zu sehen. Die Kleinvogelwelt war im Verhältnis zu früheren Jahren unverändert zahlreich, ja, die durch die überaus strengen Winter von 1939/40 und 1940/41 restlos verschwundenen Bartmeisenbestände hatten sich etwas erholt.

Durch die völlige Verschlammung und Verwucherung des früher in den offenen See mündenden Wulkakanals floss das Wulkawasser jetzt schon landseitig in die Rohrwälder, was eine Biotopänderung bewirkte. Wasserrallen und Zwergrohrdommeln waren eher in den hinteren, landseitigen Schilfgebieten zu finden, während der eigentliche Rohrwald seewärts trocken lag und daher nur von wenigen Singvögeln besiedelt war.

So zeigten dann die Beobachtungen des Jahres 1946 eine katastrophale Lage der Heidevögel am Ostufer, während die Schilfbewohner abgesehen von einigen Biotopänderungen nicht gelitten hatten, ja die Silberreiher schienen sich sogar vermehrt zu haben. Diese erste Annahme fand 1947 volle Bestätigung. Während des Frühlings und Sommers stellte ich mit einigen Mitarbeitern der Biologischen Station Wilhelminenberg insgesamt 4 grosse Reiherkolonien fest, deren genaue Lage ich allerdings aus naturschützerischen Gründen nicht angeben möchte. Eine davon war ausschliess-

lich von Graureihern und zwei Silberreihherpaaren besiedelt. Die grösste der gefundenen Kolonien lag so unmittelbar an der Schilfwand, dass sie gleich zu Beginn der Brutzeit von zwei jungen Ausländern vom Boot aus zerstört wurde. An zwei Sonntagen nahmen sie fast alle Eier ab. Diese waren aber schon so stark bebrütet, dass sie völlig ungeniessbar waren. Fischer berichteten mir dann auch, dass die Leute die Eier im Dorf weggeworfen hatten. Der Schaden war enorm. Ich besuchte die Kolonie unmittelbar vor und unmittelbar nach der ersten und dann auch nach der zweiten Plünderung. Neben etwa 100 Purpurreiherpaaren hatten in der Kolonie an die 40 Silberreihherpaare und ein- oder zwei Graureiherpaare (*Ardea cinerea*) gebrütet. Während die Silberreihher grossteils in etwas östlichere Gebiete abzogen, schlossen sich die Purpurreiher einer westlicheren Kolonie an. In dieser haben dann über 100 Purpurreiher- und vier oder fünf Silberreihherpaare gebrütet. Die Jungen wurden natürlich erst spät flügge, manche sogar erst Ende September. In der zerstörten Kolonie blieben nur 4 Purpurreiherhorste erhalten.

Eine vierte, kleinere Kolonie, die nicht weit von der grossen Spätkolonie lag, bestand aus etwa 15 bis 20 Purpurreiherhorsten, 4 Graureiherhorsten und einem Silberreihherhorst. Kaum 50 m daneben zog eine Rohrweihe (*Circus aegreuginosus*) ihre Jungen gross. In diesem Raum fand ich ein richtiges, ursprünglich unberührtes Paradies vor. Hier gab es, durch reichliche Nahrung begünstigt, eine Fülle von Vögeln, wie man sie sich sonst nur mehr in tropischen Sumpfschwüngen vorstellen kann. Blässhühner, (*Fulica atra*), Hauben- und Schwarzhalstaucher (*Podiceps cristatus, nigricollis*), Graugänse (*Anser anser*) und Stockenten (*Anas platyrhynchos*) brüteten in grossen Zahl. Dazu lebten im Schilf sehr viele Mottsumpfhühner (*Porzana parva*), Zwergrohrdommeln (*Ixobrychus minutus*), Drossel-, Teich- und Schilfrohrsänger (*Acrocephalus arundinaceus, scirpaceus, schoenobaenus*). Auch der Nachtigallschwirl (*Locustella luscinioides*) war häufig und, was mich besonders freute, die Zahl der brütenden Bartmeisen (*Panurus biarmicus*) und Tamariskenrohrsänger (*Luscinola melanopogon*) war besonders hoch.

Leider erst im Spätsommer, als die Jungen schon flügge waren, glückte mir auch noch die Feststellung, dass eine mittelgrosse Löfflerkolonie von etwa 15 bis 20 Horsten in diesem Gebiet bestanden hatte. Auch Nachtreiher (*Nycticorax griseus*) mussten irgendwo gebrütet haben, denn ihre Rufe waren den ganzen Sommer über zu hören und im September tauchten viele Jungvögel an den Tümpeln bei Neusiedl auf. Was den Brutplatz betrifft, habe ich ganz bestimmte Vermutungen, möchte aber erst genaue Beobachtungen an Ort und Stelle durchführen, ehe ich darüber berichte.

Abschliessend kann jedenfalls gesagt werden, dass die Vogelwelt des Neusiedlersees durchaus nicht als zerstört angesehen werden kann, ja dass sich sogar die wertvollste Art, der Silberreihher, durchaus günstig entwickelt. Im September sah ich einmal vor Neusiedl 17 Silberreihher zu gleicher Zeit fischen. Wenn keine Störungen eintreten, werden wir die wertvolle Ornithofauna dieses westlichsten Steppensees Europas erhalten können.

Im Jahre 1948 fand ich eine riesige Löfflerkolonie mit mindestens 100 Horsten. Silberreihher sind zwar da, doch konnte ich noch keinen Horst finden. Purpur- und Grau-Reiher sind in alter Zahl vorhanden. Ich fand eine schöne gemischte Kolonie mit *Ardea* und *Platalea*.